

SVETO, SIVO ŽIVLJENJE

Marjan Kolar

Vstal je, da ji je medlo segel v roko, potem je legel nazaj na kavč, kakor da je povsem vsakdanja stvar, če sprejema obiske ležé. Že davno se je prenehal zavedati, da mu postaja poležavanje pomembna sestavina dneva.

Molče je poslušal njeno kramljanje in ji sledil z očmi, ko je obesila plašč v omaro, nataknila njegove copate in odšla na hodnik po vodo, da bi se umila po potovanju. Za trenutek se je zbal, da bo takoj začela govoriti o njima, in skoraj zasovražil jo je, ker ni zmozel njene neprisiljene lahkotnosti, s katero se je gibala, kakor da je prišla domov. Kot vedno je bila elegantna, vitka, z vznemirljivo brezbržno, pozibavajočo se hojo, z negovanimi ozkimi rokami in z bogato grivo bleščeče črnih las.

Izpraznila je kovček in mu prinesla na kavč škatlo drina. Prisedla je za hip, grizljala pecivo in vmes neutrudno klepetala, kakor da je hotela pusto in brezosebno, celici podobno samsko sobo napolniti s toplino, preden se bo v njej sprostila.

Ko je govorila o svoji novi službi in o novih ljudeh, ki jih je bila spoznala v novem kraju, je ogledovala neštevilne žeblje po stenah, ki jih je bil zabil kdove kateri najemnik in ki so predstavljali skoraj popolno zbirko od risalnih žbljičkov do tesarskih klinov, ki bi zdržali težo vsakega samomorilca. Opisovala je ljubkost pokrajine v Dolomitih in se smehljala neokusni slikariji na zidovih, ki je bila še najbolj podobna labirintom v ugankarskih listih. Njeno opisovanje pohištva, ki ga je bila kupila, je bilo porog razmajani omari, ki je bila vsaj dvajset let starejša kot miza in razveznjeni kavč; in ni si mogla kaj, da ne bi mimogrede med smehom omenila tudi svojih novih oboževalcev.

Odgovarjal je z enozložnicami, ker je vedel, da je to na videz nesmiselno govoričenje, ta mešanica bontona in ljubeznive ironije, obenem norčevanje iz njegovega načina življenja, vabilo, naj si pride ogledat Dolomite, in lahkoten uvod v tisto, zaradi česar je prišla. Govorila je sama, si sama odgovarjala in mu s tem dovoljevala, da sme razmišljati ali počivati ali obupati spomine ali vse obenem.

Prižgal si je cigareto in se domislil, da nezavedno že ves čas čaka, kdaj se bo pod oknom oglasil znani glas, ki je že teden dni vsak večer ob isti uri klical:

»Muci, ja, mucii! ... Pridi no, mucii, pridi! ... Lej ga, lej ga mucija! Priden mucii! ... Mleko ti bomo dali, ja, mleka muciju!«

Toda nocoj glasu ni bilo, samo lahki klopot dekliških petk je ušel, ki so svetlo odzvanjale po starem tlaku, lenobno podrsavanje uličnih gizdalinov, njihove rezke žvižge in zateglo govorico.

Ni hotel misliti na njena pisma, na katera že nekaj časa ni več odgovarjal. Na sporočilo, da ga bo obiskala, je brzojavil »ne hodi«, s slabotnim upanjem, da bo končno razumela. Pa ni in zdaj je gledal, kako je z vajeno kretnjo zaklenila vrata in se začela počasi slačiti pred njim, brez sramu, kot zakonska žena. Oblekla je tanko spalno srajco in se s steklenico konjaka utaborila pri električni pečici kot tolikokrat.

Vedel je, da mu je ostalo samo še nekaj trenutkov od običajne ure brezdelja, ko so misli ugašale v utrujenosti druga za drugo kot luči v dvorani, ki so jo zapustili zadnji gostje. Ostajala je topa želja po globokem miru, preprosto veselje, da so bile sence, ki so vstajale iz kotov, žametno sinje in vijoličaste, in prisluškovanje veliki, odprti školjki okna, v kateri je mrmral večerni Grèn z ulice in bližnjih dvorišč in se spravljal k počitku.

— Andrej, je rekla tiho, — povej mi, če me imaš še majčkeno rad?

Molčal je, ona pa je nadaljevala:

— Mislim, če me imaš tako rad, da bi hotel do smrti živeti z menoj — vsak dan. Zjutraj, ko bi bil nataknen kot vsi moški na svetu, popoldne, ko bi bil len in bi se valjal po kavču kot zdaj, jaz pa bi sitnarila, ker bi mečkal obleko, ali pa, ker bi potrebovala nekoga, da bi mi nasekal drva, ali zvečer, ko bi hotel leči k meni, pa ne bi dovolila, če bi čutila v tvojem snubljenju golo navado, ker bi vedela, da me hočeš uporabiti samo kot uspavalni prašek. Ali misliš, da bi šlo?

Ne fraz, Andrej, prosim! Včeraj si najbrž spal s kakšnim dekletom, zato si danes tako ravnodušen do mene. Vem, da si že našel dekle. Vem tudi, da si v zdravilišču pri okoliških kmetih najemal podstrešne sobe za dve uri, некоč pa si se zaklenil v sobo z bolničarko, ki ni bila niti čedna niti duhovita niti dobra.

Ali si moreš misliti, da ti ne zamerim tega? Zato, ker tako dobro vem, da je zvestoba najbolj bedasta stvar od vsega, kar so si izmislili slabiči, in zato, ker si se vedno spet vrnil k meni. Vedno sem bila močnejša od drugih. Zdaj pa zares odhajam, Andrej. Od tod sem morala, zato sem nocoj tu.

Še vedno je molčal, zato je nadaljevala:

— Polomila sem ga v pisarni, veš. Zdaj bi morala leči k temu in onemu, če bi hotela ostati v Grenu in pri tebi, jaz pa zdaj ne morem

več leži h komu drugemu, Andrej. In — sita sem Grena. Prvič se mi je zdaj primerilo, da sem ostala v kakšnem kraju več kot dve leti. Ostala pa sem zato, da sem bila blizu tvojega zdravilišča in da sem lahko prihajala k tebi.

Nestrpno se je zganil, in ker je medla nočna svetloba odbijala njuni senci od temnega ozadja, je videla njegov gib in ga hitro prekinila z roko:

— Vem, Andrej, nisem prišla velikokrat, in ko mi nisi več pisal, nisem več hodila. Ostala pa sem v Grenu, ker sem vedela, da se boš vrnil sem. Moral si priti preprosto zato, ker nisi imel iti kam drugam in ker si bil vedno tako zelo prepričan, da te Gren še vedno potrebuje. Mislil si, da te ima še vedno tako rad, kot ti njega.

Povej mi, Andrej, ali misliš, da bi ti lahko jaz nadomestovala vse ženske, kar si jih kdaj imel in kar jih poznaš? Ali sem zadosti inteligentna in dobra, da bi hotel živeti z menoj v Dolomitih?

Mehanično je pomislil, da še nikoli ni bila tako mehka z njim. Znala je biti razbrzdana, cinična, brezбриžna. Bila je okrutna, sebična in suženjsko vdana, le mehka nikoli.

— Vilma, je rekel brezbarvno, — pred dvema letoma bi bil najbrž navdušen nad tvojim predlogom. Zdaj je veliko stvari vmes. Bačarja in Derganca bom težko kdaj pozabil. Celo najina pogodba je nekam zastarela. V zdravilišču se je vse skupaj zmešalo. Zdaj še nimam službe, nisem se še vživel v prostost. Iščem, opazujem...

Ni nadaljeval. Karkoli je rekel, vse je zvenelo enako neprepričljivo, vse je imelo plehek prizvok jalovih izgovorov in ravnodušne sebičnosti. Vedel je, da nekoč ni bil sam sebi najvažnejši, in upal je, da tudi nekoč v prihodnosti ne bo več. Toda pretekli dve leti je bil dan za dnem, sedemsto trideset dni sam središče svojih misli.

Zdaj je moral zrediti svoje dragoceno telo za tri kilograme, potem je moral pokaditi čim manj cigaret, da ne bi obremenjeval pljuč, moral je paziti, da se ni izpostavljajal prepihu, moral je razmišljati o tem, kdaj naj obleče pullover in nogavice, kdaj ne, in moral je preračunati, kaj in koliko lahko bere, da se ob treh popoldne temperatura nikoli ne bo dvignila nad 37° C.

Rekel si je, da je prekleto mehkužen sebičnež, toda ta očitek ga ni prizadel, Vilma pa je nadaljevala brez trpkosti, počasi, kot bi sanjarila:

— Saj ti ni treba odgovoriti pred jutrom, Andrej. Mogoče niti ne želim, da mi zdaj karkoli odgovoriš. Jutri se bom spet odpeljala. Grèn se mi je že v tem kratkem času odtujil. V moji sobi stanuje nov najemnik. Ničesar več nimam iskati tu, toda nocoj je moja noč, Andrej.

Nekoč si ti strašno rad in zelo veliko govoril, jaz pa sem te poslušala. Naj nocoj govorim jaz.

Veš, če bi me bil kdo pred letom dni vprašal, zakaj te imam rada, najbrž ne bi bila znala povedati, danes pa vem.

Najprej sem te imela rada kot pač vse moške pred teboj razen tistega slavnega »prvega«, o katerem navadno ženske vedno znova sanjarijo in ki sem ga jaz sama poslala k vragu.

Nov si bil, Andrej. Nekaj svežega je bilo v tebi. Ljudi sploh nisi videl, tudi kadar sva se na ulici ali v kinu prerivala skozi gnečo ne. Videl si le družbo, socializem, ideale. Oblačil si se strašno grdo in zaljubljen si bil vame, da je bilo strah. In nežen si bil.

Ali veš, da so ti drhtele ustnice, ko si me prvič poljubil? Tega ni mogoče narediti hoté. Tega ne zna niti najboljša filmska igralka na svetu. Tako si bil razburjen in srečen, da so ti drhtele ustnice.

Zdaj je sedla k njemu, mu stisnila roko in se smehljala nekam v temo, kot izgubljena v spominih. Vznemirila ga je, toda ta občutek je bil preveč podoben vznemirjenju, s katerim so ga navdale druge ženske, da bi ga bil mogel sprostiti.

— Potem si pokazal, da znaš biti tudi pravi moški. Trmast in trd si bil, pa vendarle spet nežen z menoj, in ne da bi se bil zavedal, si mi vedno povedal vse svoje težave in tako počasi naredil iz mene tovarišico pri svojem delu.

Vsi ljudje, s katerimi si imel opravka, so mi na ta način postali znanci. Morda sem jih poznala celo bolje od tebe, ki si videl v njih le opeke, iz katerih si gradil socializem. Norčevala sem se iz te tvoje volje in vere v ljudi, pa tudi zaradi te silne naivnosti sem te imela rada.

Potem si zbolel in ostal si sam. Nekaj časa si še hotel biti junak, vendar si bil vedno tišji. Skoraj umolknil pa si takrat, ko si naposled spoznal, da te stari partijski tovariši ne potrebujejo več.

Nasmejala se je polglasno in prisrčno. Zdaj je samogibno prižgala majhno nočno svetilko z rdečkastim senčnikom, kot da je hotela povečati toploto v sobi. Zdelo se mu je, da gleda skozenj, ko je z izgubljenim smehljajem nadaljevala:

— Vse to je bilo v tvojih ljubezenskih pismih popisano na dolgo in široko, le ljubezni je bilo presneto malo v njih, in vendar sem te kdove zakaj vzljubila tudi s te tvoje brezбриžne strani, kajti ostal si sam in nikogar več nisi imel razen mene.

— Sestra, Brodnik, Kovač... V trenutku, ko je začel naštevati, mu je postalo žal, da je sploh spregovoril, kajti Vilma se je posmehtila:

— Sestra ne šteje, sestra ne greje, Andrej! Imam dve sestri, ki ju nisem videla že dobrih pet let in ki se nanju nikoli ne spomnim. Kaj pa morem za to, da smo sestre?

In Brodnik! Moj dragi neumni Andrej, ali veš, zakaj imajo zakonci hišne prijatelje tvoje vrste? Zato ker bi jim bilo sicer preveč dolgčas, ker bi se prehitro naveličali drug drugega. Brodnik pa še zato, ker vedno potrebuje nekoga, da mu lahko predava, ker kot slikar potrebuje občinstvo. Toda povej mi po pravici, če so te Brodnikove razglednice kdaj zares ogrele in navdušile. In povej mi, kolikokrat te je ljubi prijatelj Brodnik obiskal v zdravilišču, kolikokrat ti je pisal? Molčiš, ljubi!

Tesno se je stisnila k njemu in nadaljevala mehkeje:

— Ko si nehal odgovarjati na moja pisma in nazadnje povsem umolknil, sem vedela, da kljub temu ne smem iz Grena, ker boš sicer preveč sam, ko se boš vrnil, kajti ti si v bolnici izgubil svojo vero, Andrej!

Molči, ljubi, molči! Pusti mi to noč, saj bodo lahko vse prihodnje tvoje, če boš hotel. Naj govorim nocoj jaz, saj ti nihče drug ne želi dobro razen mene.

Ti si veren človek, Andrej, jaz nikoli nisem verovala v nobeno stvar, ne v boga ne v socializem, samo živela sem rada. Predobro sem spoznala moške, moški pa tudi v socializmu ne morejo biti kaj drugega kot samo moški, da o ženskah sploh ne govorim. In vendar človek ne more večno živeti v prazno.

Ti si bil drugačen. Ti si verjel, veroval si strastno in vdano in delal si za stvar, v katero si verjel. Za vse drugo si bil gluhi in slepi. Krut si bil do sebe in do ljudi, ne da bi se bil tega zavedal. In tudi takšnega sem te ljubila.

Eden glavnih si bil v Grenu, Andrej, čeprav si bil še mlad, ali vsaj — bil si na tem, da postaneš eden glavnih. Ljudje so pogosto govorili:

»Tovariš Andrej je rekel to, tovariš Andrej je rekel ono.«

Jaz pa sem bila tvoja ljubica, in božalo me je, ko sem slišala, kako spoštljivo izgovarjajo tvoje ime. Vzpenjal si se, Andrej, potem pa si na lepem zbolel.

Ko bi bili ljudje pri nas še naprej živeli in delali v istem divjem, zanosnem tempu kot prvih pet, šest let po osvoboditvi, nemara bi te bili prišli tvoji tovariši obiskat v zdravilišče več kot enkrat za 29. november. Tako pa se je življenje polagoma spremenilo, šlo je svojo pot, in pozabili so nate.

V tvojih pismih je bilo vedno več malodušja, Andrej. Počasi si začel dvomiti v ljudi, ki so bili tako ravnodušni do tebe, in začel si dvomiti v svojo veliko vero, ker ti ni nič pomagala, ker te ni ogrela in potolažila, ko si bil bolan in si se bal smrti.

Jaz sem medtem prebrala vse tvoje knjige, Andrej, in trudila sem se, da bi jih razumela. Brala sem jih zato, ker si jih bil ti stalno prebiral in si govoril o njih tako zelo goreče kot verniki o svetem pismu.

Jaz sem jih prebirala drugače: po žensko radovedno, z malce zlobnim in prepirljivim razumom, nikoli pa ne kot vernica.

Zato zdaj lahko mirno rečem, Andrej, tvoja vera je velika in močna in lepa in sijajna le tako dolgo, dokler je množična, dokler stoji na širokih temeljih. In — za zdrave in močne je. Posamezniki ji niso mar, nikar že bolni posamezniki, ki so iz kakršnega koli vzroka opešali in zaostali.

In prav isto si moral takrat občutiti ti sam, medtem ko sem se jaz cinično vpraševala, zakaj je moralo doleteti prav tebe.

Molči, ljubi, molči, saj ti ne bom nikoli pokazala tvojih obupano ponosnih pisem in tudi nocoj ne nameravam izsiljevati z njimi. Toda bodi pošten, Andrej, in ne zanikaj jih zdaj, ko si spet doma, za silo zdrav, in se ti je morda že vrnila samozavest.

Tako prekleto sam si bil, Andrej, sredi vseh tistih zdravnikov in bolničark in drugih bolnikov, da me je zazebló vedno, kadar sem odprla tvoje pismo. Čakal si na operacijo, ki se pri enem posreči, pri drugem ne, ko jih je morda pet ostalo živih, šesti pa ne, in prav takrat si mi pisal svoja zadnja pisma.

Čisto nič nisi mogel storiti, samo ležal si. Želel si, da bi ležal v strelskem jarku, kjer bi lahko vsaj streljal. Želel si, da bi bil spet v mladinski brigadi, na delu v nevarnem useku, kjer bi lahko sprostil mišice in se igral z nevarnostjo. Želel si si gibanja, pa si moral ležati in noben od tvojih zlatih, zvestih tovarišev ni prišel več blizu, niti pisali ti niso več, ker si bil pač za običajne človeške pojme o bolezni že predolgo bolan. Samo mene si še imel, ki si se me hotel otresti in ki si mi na tihem pravil »cipa« ...

— Vilma!

— Molči, ljubi, molči! Saj veva, da je bilo tako. Takrat si pač začel dvomiti o vsem na svetu. Od starega dolgobradega krščanskega boga si se bil z lahkoto poslovil, saj ti je bil v spominu samo kot ena od mnogih pravljič iz otroških let in ga nisi nikdar doživel. Zdaj si se boril z vse drugačnim in močnejšim bogom.

»V kaj naj veruje v našem času bolnik, ki je mlad obsojen na počasno umiranje?« si napisal. En sam stavek, nič več, Andrej. Še

vedno si bil zadosti močan, da si se mogel boriti, in ljubila sem te tudi zato. Ali pa si bil samo še trmast in obupan fant? Vseeno. Resnica ostane resnica, četudi je bila napisana samo v enem stavku.

V kaj naj veruje bolnik? Razumela sem te, ker sem se nekoč sama spraševala, v kaj naj veruje ženska, ki je spoznala preveč moških.

In ker se mi je zdelo, da sva bila v tistem času oba enako na psu, in ker sem bila zaljubljena vate, sem bila zadosti sebična, da sem sprejela tvojo obupano ženitno ponudbo.

Tri tedne že nisem bila pri tebi, ko sem prejela tisto tvoje pismo, Andrej. Medtem so se bili odločili, da te ne bodo operirali. Moral pa si še naprej ležati in ležati in vrtati vase in čakati na izvide vsakih štirinajst dni. Takrat sem prišla zadnjikrat k tebi v zdravilišče.

Zdravniki so mi bili davno nekoč rekli, da ne bom nikdar mati, in počasi sem se privadila te resnice. Toda ti si bil takrat tako strašno močan, tako nenasitno vroč, da sem zaprla oči in si domišljala, da tistih kratkih nekaj minut veruješ vame, da si resnično našel v meni nov smisel življenja, vsaj tiste revne minute, ko si divjal z menoj, in da boš vedno hotel imeti takšne minute.

Nikdar prej še ni bilo tako lepo kot takrat, in v meni se je nenadoma utrnila nora misel, upanje, da bi ob tebi nemara vendarle lahko postala mati.

Tako novo je bilo to zame, Andrej, da sem se peljala nazaj v Grèn kot pijana. Čisto nove, neslutene možnosti so se naenkrat odprle pred menoj. Pošteno, mirno življenje, Andrej, tisto šablonsko, pocukrano in varno življenje, ki sva se mu oba tolikokrat posmehovala in ga imenovala malomeščansko, ker ga nobeden od naju ni nikoli okusil in ker enostavno nisva vedela, da ima vsaka trajna sreča priokus nečesa malomeščanskega.

Potem si utihnil. Čakala sem te še, toda vedno jasneje sem čutila, da je bilo vse le sanjarjenje z odprtimi očmi in da sem bila neumna, ker sem sploh mogla verjeti, da bi bilo kdaj lahko še kako drugače, kot je bilo vedno. Kljub temu pa je nekje na dnu še vedno ostalo majčkeno malo trmastega upanja in — spomin na objeme je ostal. In zato te hodim tako daleč in tako pogosto strašit, ljubi.

Umolknila je, in ko je segla po steklenico, je videl, da se ji je roka tresla. Molčal je, ko je pila, in molčal je, ko je odložila kozarec in se utrujena spustila nazaj na blazino. Zagledala se je vanj mehko, zastrto od utrujenosti in konjaka, in vedel je, da je zdaj na vrsti on. Videl je, da si Vilma želi toplih in nežnih nesmislov, pa ni zmožni praznega besedičenja. Resnico ji je bil povedal že davno, in vsako

ponavljanje bi bilo odveč. Trenutki so se vlekli v neskončnost, ko je molče strmel vanjo in vsak trenutek je bilo teže spregovoriti.

Videl je, da je njena gladka polt pretkana s komaj opaznimi pajčevinastimi gubicami, in domislil se je, da se Vilma pri osemindvajsetih letih stara. Samogibno ji je položil roko na oči in jo pobožal po sencih. Bilo je, kot da je njen obraz uplahnil pod njegovimi prsti, in da se je z vsakim gibom roke zajedla vanj vse večja bridkost.

Spregovorila je čisto počasi, skozi zobe, z zaprtimi očmi:

— Danes že spet ne verjameš, da imaš samo mene, ne? — Ali pa so še vedno pomembnejši tisti revčki, ki sem jih imela medtem, ko si bil bolan? — Ali pa je morda najine zgodbe resnično konec?

In čez čas:

— Toda saj ni več važno. — Želim si te, Andrej! Čudovito je s teboj. Celo zdaj, ko — ko si mi na svoj način odgovoril. Čisto vse si: plah, zaljubljen dijaček in grob soldat in vse, kar je vmes! In — nocoj je še vedno moja noč, ne?

(Odlomek)

IZ SODOBNE RUSKE POEZIJE

RDEČA JESEN

David Samojlov

Naenkrat med zelenjem list je rdeč,
kot bi srce se gozda razgalilo,
pripravljeno na tveganje in meč.

Naenkrat v gošči grm je pordečen,
kot bi na naglo se razporedilo
dva tisoč polodprtih ust na njem.

Naenkrat je pordéčil bližnji les,
zardel oblak na nebesnem prostranstvu...
Zasvetil praznik listov in nebes
se je v vsem svojem tihem dostojanstvu.

In to je bil zahod, kot ga doslej
mi ni enakega narava odkrila —
kot da se je vsa zemlja prerodila
in jaz na slepo pótujem po njej.